

گردآوری و مدیریت پاینده‌ها در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه:

اشاره‌های برای بهبود کیفیت خدمات کتابخانه*

فصلنامه اطلاع‌رسانی، دوره ۱۰، شماره ۱

نوشته یو.اس. ادم

ترجمه صادق پورحسن طنابچی

کلیدواژه‌ها

پاینده‌ها - خدمات کتابخانه - کتابخانه‌های دانشگاهی - مدیریت پاینده‌ها - نیجریه - گردآوری پاینده‌ها

چکیده

این مقاله، درباره روشهای گردآوری و مدیریت پاینده‌ها، در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه بحث می‌کند. برای تحقیق تحقیق مسئله مورد مطالعه، از سه شیوه استفاده شد که عبارتند از: روش مصاحبه؛ بررسی مخزن پاینده‌ها و سایر سوابق امر؛ و مشاهده فعالیت‌های کتابخانه بویژه در بخش پاینده‌ها. از یافته‌ها معلوم شد که کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه از سه روش: خریداری، مبادله و اهدا برای گردآوری پاینده‌ها استفاده می‌کنند. روش خریداری بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد چون در وقت صرفه‌جویی می‌شود و موثر و قابل اطمینان و اعتماد است - مشروط به اینکه پرداخت بموقع انجام گیرد. در مدیریت، مشاهده شد که بودجه بزرگترین مشکل است، بخصوص از وقتی که بازارهای ارز خارجی [۲] معمول شد. در نتیجه، کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه قادر نبوده‌اند پاینده‌های خارجی را به طور مرتب خریداری کنند. تخصیص بودجه ناپایز و استفاده از آن، کمبود کارکنان کارآمد، نبود انگیزه در یک خط‌جا افتاده میان مشکلات مدیریت آشکار شدند. نتایج حاصل از این مقاله در جهت ارتباط پایدار و صحیح گردآوری پاینده‌ها با مدیریت موثر، به منزله کمک در جستجوی ما جهت کیفیت خدمات کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه بحث می‌کند.

مقدمه

گردآوری و مدیریت پاینده‌ها به لحاظ ارزش اطلاعاتی آنها برای کتابخانه‌های دانشگاهی بسیار حیاتی است. اخیراً کتابداران با نگرانی زیادی شاهد کندی گردآوری و مدیریت پاینده‌ها در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه بوده‌اند. در نتیجه، تحقیقات جدی و آثار مرجع سازمان یافته تحت تاثیر این امر قرار گرفته‌اند چون ناپایدار و پویا هستند. همچنین، پاینده‌ها، ادامه تحقیقات علمی و آموزش کارمندان در آگاهی از پیشرفت دانش در حوزه خود و حوزه‌های دیگر را فراهم می‌سازد.

گردآوری پاینده‌ها اکنون به مرحله‌ای رسیده است که هیچ کتابخانه دانشگاهی نمی‌تواند به طور سودمند در محدوده خودش بماند. شاید گردآوری مشارکتی بین کتابخانه‌های دانشگاهی که هدفها، منابع، مشکلات و آمال نسبتاً مشابهی دارند، منطقیتر و سهولتر است، منظور این مقاله تحقیق در امکان ایجاد همکاری موثر و سودمند گردآوری و مدیریت مناسب پاینده‌ها در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه و پیشنهاداتش در کیفیت خدمات کتابخانه است.

چهار عامل مهم، انگیزه انجام این مطالعه شد. اول، پاینده‌ها به بعضی از کتابخانه‌های دانشگاهی با تاخیر می‌رسید و ناتوانی کتابداران در اداره واقعی پاینده‌ها. دوم، سهل‌انگاری عمومی در میان کارمندان رده پایین بخش پاینده‌ها دیده می‌شد. سوم، اهمیت پاینده‌ها که ستون فقرات تحقیق و توسعه امروزند. چهارم، بررسی انتقادی پیشنهاد گردآوری و مدیریت پاینده‌ها آن چنان که در کیفیت خدمات کتابخانه تاثیر می‌کند، بویژه از آغاز بازارهای ارز.

علی‌رغم رشد گسترده پاینده‌ها در تحقیق و توسعه، در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه در تهیه و گردآوری پاینده‌ها

پایاندها کندی نومیدکننده‌ای ملاحظه می‌شود. ظاهراً این‌طور به نظر می‌رسد که کتابداران بیش از اندازه به گردآوری، سازماندهی، اشاعه و مدیریت کتابها تأکید دارند و پایاندها را فراموش می‌کنند.
سئوالات تحقیقی زیر برای بررسی مطرح شده است:

۱) کدام پایاندها باید در رابطه با هدف کتابخانه‌ها گردآوری شود؟ مثلاً، چه پایاندهایی مورد نیاز است؟ چه وقت و چگونه کتابداران به وجود آنها پی ببرند؟

۲) پایاندها چگونه تهیه می‌شوند؟ از طریق خریداری، اهدا یا مبادله؟ این روشها چگونه عمل می‌کنند؟ آیا پایاندها به طور طور مرتب گردآوری می‌شوند؟

۳) پایاندها چگونه سازماندهی می‌شوند؟ با اطلاعات کتابشناسی و چگونه در قفسه‌ها مرتب می‌شوند؟ آیا کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه در فهرست مشترک شرکت دارند؟

۴) پایاندهای گردآوری شده، چگونه اشاعه داده می‌شوند؟ آیا استفاده‌کنندگان به فهرستهایی که در معرض نمایش هستند، دسترسی دارند یا خدمات اشاعه‌گزینشی فراهم می‌شود؟ آیا نمایه‌سازی و چکیده نویسی پایاندها در محل انجام می‌شود؟ آیا خدمات فتوکپی به استفاده‌کنندگان داده می‌شود؟

۵) اثرات بازارهایی - دومین بازار مبادله ارز Tier^[۳] و بازارهای ارزی^[۴] - که اخیراً توسط دولت نظامی فدرال^[۵] ارائه شده بر پایاندها چیست؟

۶) توانایی کارمندان بخشهای پایاند با چیست؟ کفایت می‌کند؟ چگونه در کارمندان برای رسیدن به هدفهای این بخشها انگیزه ایجاد می‌شود؟

۷) پایاندها چه حمایت‌های مالی دارند؟ آیا بودجه سالانه برای گردآوری و مدیریت پایاندها کافی است؟

۸) آیا کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه قانون واسپاری^[۶] دارند که آنها را قادر سازد پایاندهای محلی را گردآوری کنند؟ آیا امکان ایجاد طرح اشتراکی تهیه پایاندها در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه وجود دارد؟

کسانی که در این مطالعه مورد استفاده قرار گرفتند عبارت بودند از: کتابداران دانشگاهی، کارمندان رده پایین در بخشهای پایاندها و کتابداران پایاندها که از کتابخانه‌های دانشگاهی انتخاب شدند. پژوهنده بازدید از ۲۰ کتابخانه دانشگاهی نیجریه را به عهده گرفت، تا بتواند مصاحبه با افراد مورد نظر را تنظیم کند، مخزن پایاندها و دیگر سوابق موجود در مدیریت را مورد دقت نظر قرار دهد و فعالیت‌های کتابخانه بویژه در بخشهای پایاندها را مشاهده نماید.

مرور متون

در سالهای اخیر فاصله عمیقی پیوسته بین نیازهای اطلاعاتی موسسات آموزشی و توانایی برآوردن این نیازها توسط کتابخانه‌هایشان وجود داشته است. بی‌نیازی محلی مدتهاست غیرممکن تشخیص داده شده است. از این‌رو، توسعه طرح مشارکتی جهت استفاده مشترک منابع و تقریباً تکیه جهانی بر امانت بین کتابخانه‌ها است. بیکر^[7] [1,p.37] اشاره بر این دارد که روشهای موجود گردآوری پایاندها تحت سه روش موجود: خریداری، اهدا و مبادله را می‌توان مورد بحث قرار داد. کدام روش در همه شرایط بهترین است، بستگی به سرشت خود پایاند، ناشر و کتابخانه دارد. کتابخانه‌ها با موجودی قابل توجه پایاندها به ناچار از روشهای مختلفی سود می‌برند.

فیسکه^[2] Fiske [2] اظهار می‌دارد که هر کتابخانه قبل از تهیه یک پایاند، اطلاعات کتابشناختی آن که شامل عنوان، نویسنده، ناشر، تاریخ، شماره استاندارد بین‌المللی کتاب (ISBN)^[8] و شماره استاندارد بین‌المللی پایاندها است (ISSN)^[9] کنترل کند. تمام جزئیات لازم باید به منظور اطمینان نماز روش گردآوری آسان و جلوگیری از سفارش تکراری دنبال شود.

گردآوری پایاندها در کتابخانه‌های نیجریه با مشکلات زیادی روبه‌رو است. وگ^[3] Nwoge [3,p.156] مسائل کلی گردآوری پایاندها را کنترل بودجه‌ای، قیمت پایاندها، اشکالات اداری داخلی و ممیزی می‌شمارد. او می‌گوید در گردآوری

پاینده‌های خارجی و داخلی مسائل معینی اتفاق می‌افتد.

در اهمیت مسائل گردآوری پاینده‌ها در نیجریه، ابراهیم Ibrahim [6] یادآور می‌شود که تعداد کمی مجله مناسب وجود دارد که در محل، در دسترس است و برای تهیه آنها هم وابستگی زیادی به کشورهای پیشرفته وجود دارد.

ادم Edem [5,p.20] می‌گوید که بیش از ۷۵٪ نیجریه‌ایها ارزش و اهمیت پاینده‌ها را نمی‌دانند. این مستند به حقیقتی است که بیشتر آنها ارزش پاینده‌ها را فقط در جامعه دانشگاهی درک می‌کنند و از این رو ادم آشنا شدن دانشجویان را از سطح دبیرستان برای پی بردن به ارزش پاینده‌ها پیشنهاد می‌کند.

لاوانی Lawani [6] این مسئله را، به فقر توسعه تجارت کتاب در آفریقا نسبت می‌دهد. او در مطالعه‌اش درباره موجودی پاینده‌های کشاورزی گرمسیری در کتابخانه‌های نیجریه، خاطرنشان می‌سازد که نسبت عنوانهایی که در آفریقا چاپ می‌شوند و در نیجریه قابل دسترسی نیستند، نسبت به پاینده‌هایی که در آمریکای شمالی، استرالیا، زلاندنو و اروپا چاپ می‌شوند بسیار بالا است.

اودنیده Odenide [7] می‌گوید که عدم درک این امر که چه پاینده‌هایی می‌تواند، به روند آموزشی کمک نماید، در رویارویی با گردآوری و استفاده از پاینده‌ها بزرگتری مشکل است. به علاوه، او اهمیت پاینده‌ها را برای در بر گرفتن مکملهای کتابهای موجود، به دلیل داشتن اطلاعات بهنگام بر می‌شمرد. بنابراین تهیه آنها کمک ضروری به دانش است.

آکین وومی Akinwumi [8] آغاز دومین بازار ارز Tier را به دلیل تاثیر جدی که بر کتابخانه‌ها خواهد داشت، با بدبینی تعبیر می‌کند. در نتیجه محرومیت کتابخانه‌ها از کتابها و پاینده‌های مفید که در روند آموزش و تعلیم ضروری است، ادامه خواهد داشت. برای از میان بردن مشکلاتی که دومین بازار ارز Tier بوجود آورده، آکین وومی، پیشنهاد می‌کند که دولتهای فدرال و ایالتی باید پول بیشتری به خدمات کتابخانه اختصاص دهند.

ادم Edem [5,p.21] می‌گوید که بازار ارز که اخیراً توسط دولت نظامی فدرال عرضه شد، باز به حل مسائل گردآوری پاینده‌ها و کتابها در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه کمک نمی‌کند. او معتقد است که اگر این موانع (SFEM, FEM) فوراً برداشته نشوند، کتابخانه‌ها و کتابفروشیهای ما خالی از انتشارات خوب خارجی دانشگاهی خواهند شد. در نتیجه، دانشجویان مهمترین ابزار دانش و تحقیق را از دست خواهند داد.

بدیهی است که مدیریت هر سازمان، مسئول موفقیت یا عدم موفقیت هر سازمان است. موفقیت با برون داد [۱۰]، کارآیی و سود حاصل توسط چنین سازمانی مهمتر از همه در تواناییها و قابلیت‌های آن افرادی که اداره امور مدیریت را به دست دارند اندازه گیری می‌شوند. باید هماهنگی کارها مانند هدایت، برنامه ریزی، پیش بینی، کارگزینی و سازماندهی در یک سازمان مدیریت فرضی وجود داشته باشد.

نزوتا Nezotta [9] معتقد است که مدیریت مشارکتی [۱۱] برای اداره کیفی خدمات کتابخانه مناسبترین است. برای عملی شدن، اول نیاز به درک اصول مدیریت مشارکتی به عنوان یک فن مدیریت با آزمودن دو نظریه سازمان است. این نظریه‌ها موجب شده است اتخاذ این کاربرد در مدیریت صنایع کاملاً گسترش یابد. این نظریه‌ها، نظریه X [۱۲] و

نظریه Y [13] هستند. هنگام اداره امور کارکنان کتابخانه، بعضی کتابداران سخت هوادار این هستند، که نظریه X چه می‌گوید درحالی که برخی دیگر اصول نظریه Y را دنبال می‌کنند. کدامیک مناسبترین روش اجرایی برای رسیدن به اهداف سازمانی است که باید با کمی انعطاف پذیری دنباله روی شود.

دو نتیجه مهم مدیریت مشارکتی باید توضیح داده شود. اول، برای پیشرفت کارکنان فرصت ایجاد می‌کند و مدیریت بالا را در تمرکز روی برنامه‌ریزی آزاد می‌گذارد. دوم، تقسیم سلسله مراتبی کار [۱۴] ایجاد می‌کند که برحسب تصمیم گیری رخ می‌دهد - به عبارت دیگر، هر چه مقام یک فرد در یک سازمان بالاتر باشد، قدرت بیشتری برای تصمیم گیری دارد. بنابراین، اگر از طریق مدیریت مشارکتی به بسیاری از کارمندان سطوح پایینتر فرصتهایی برای گرفتن تصمیمات در بعضی مسائل یا شرکت در فرآیند داده شود، بدین ترتیب آنها برای مسئولیتهای بزرگتری آماده می‌شوند. [۱۰, p.127].

مرچانت Merchant [11,p.128] نظرات خود را در مدیریت مشارکتی به شرح زیر خلاصه می‌کند:

مدیریت مشارکتی نیازمند و موجد یک درجه عالی از اعتماد و اطمینان متقابل بین مافوق و زیردستان است. ارتباطات پائین و بالا آزادانه و همدوش حرکت می‌کنند. اختلافها و مخالفتها نیز، در هنگام بروز، باز و آشکار مورد بحث قرار می‌گیرد. تصمیمات توسط کسانی که با مشکلات از نزدیک آشنا هستند و آنهایی که در نتایج تصمیمات دخیل‌اند گرفته می‌شود. در نتیجه، فرآیند تصمیم‌گیری اساساً به انگیزش انجام تصمیمات کمک می‌کند. هدفها، معلوم و مورد پذیرش گروه قرار می‌گیرد، در نتیجه آن برای انجام کار، در سراسر سازمان احساس علاقه می‌شود. تجدید نظر و ارزشیابی در تمام سطوح، با نتایجشان، در اصل، جهت هدایت و حل مشکلات هماهنگ مورد استفاده قرار می‌گیرد - تا برای اقدامات ابتدایی ابتدایی.

به طور کلی، مدیریت مشارکتی به منظور حرکت هموار خدمات کتابخانه در کتابخانه‌های دانشگاهی ضروری است - چون مجال شرکت موثر هرکسی را در کتابخانه‌ها می‌دهد. کوتاه سخن، روحیه «برابری» و «تعلق» تقویت شده است. این پژوهشگر اثبات می‌کند که کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه از اصول مدیریت مشارکتی پیروی می‌کنند، و به همین دلیل است که به درجاتی از موفقیت نائل شده‌اند.

کتابخانه‌های دانشگاهی، عمومی، تخصصی و ملی نیجریه باید سعی کنند خط‌مشیهای مدیریت را با واقع‌بینی اختیار کنند زیرا که برای ارزشیابی مناسب و تشخیص خدماتی که با واقع‌بینی ارائه شده، مجال می‌دهد که در خدمات عمومی ما قابل اجرا باشد نیز می‌تواند در کتابخانه‌ها وقتی یک بخش داخلی تشکیل می‌دهد کاربرد داشته باشد. مرور متون بالا سعی داشت تا روشن سازد که کتابداران درباره گردآوری و مدیریت پایندها در کتابخانه‌های دانشگاهی چه تفکر و احساسی دارند. بهر حال، وضع و اهمیت پایندها نشان داده شده است و پیشنهاد می‌کند که مدیریت مناسب و کامل همواره باید تامین گردد.

روش شناسی

در این تحقیق از سه روش اصولی برای بررسی استفاده شد- (الف) برنامه مصاحبه؛ (ب) بررسی مخزن پایندها و سایر سوابق امور مدیریت؛ (پ) بازدید از فعالیتهای کتابخانه. از پاسخهای سوالات با دقت یادداشت برداری شد و در پایان برای پاسخ‌دهندگان مختلف خوانده شد.

یافته‌ها / بحث

یافته‌ها در بحث تحت سرعنوانهای فرعی تنظیم شده‌اند.

۱) روشهای گردآوری پایندها

سه روش خریداری، مبادله و اهدا مورد استفاده قرار گرفته است. از این روشها، از روش خریداری بیشتر استفاده شده بود به دلایل زیر: نخست - براساس گفته بیشتر کتابداران پایندها در مصاحبه، به نظر می‌رسد روش خریداری موثرترین و قابل اعتمادترین و مستقلترین است - مشروط بر اینکه به کارگزاران پولی مقروض نباشند؛ دوم، وقتی از روش خریداری استفاده می‌شود، غالباً از تکراری بودن پایندها جلوگیری می‌شود، زیرا قبل از خریداری بررسی همه جانبه‌ای از پایندهای پایندهای مورد نیاز انجام می‌شود؛ سوم، پایندها از طریق اشتراک داخلی و خرید از کارگزاران خارجی انجام می‌شود- و حال آنکه تعداد کمی مستقیماً از طریق ناشر سفارش می‌شود. در نتیجه، با این روش در وقت صرفه‌جویی و به امور جاری کمک می‌شود.

برخی از کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه، پاینده ندارند تا جهت اهدا و مبادله از آن استفاده کنند. هر حال عضویت در انجمنهای حرفه‌ای و متبحران موجب دریافت پایندهایی می‌شود که چنین سازمانهایی منتشر می‌کنند. حال آنکه بقیه از طریق مبادله و اهدا دریافت می‌گردد. برای حل این مشکل، از پاسخهای گوناگون به طور کلی پذیرفته شد که باید گردآوری تعاونی معمول گردد و شریک شدن در پایندهای کمیاب باید افزایش یابد.

۲) الگوی سازمان پایندها [۱۵]

الگوی سازمان پیاپیها در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه، با یک کتابدار مسئول پیاپیها جهت سازماندهی و اداره کار پیاپیها متمرکز شده است.

پیاپیهای جدید، پس از آماده سازی به قسمت نمایش فرستاده می‌شوند که به مدت دو هفته در آنجا به معرض نمایش گذاشته می‌شود، تا استفاده‌کنندگان از وجود آنها آگاه شوند. بعد از این دوره، برای نگهداری و استفاده به بخش پیاپیها فرستاده می‌شود. برگه‌های فهرست در بعضی از کتابخانه‌های دانشگاهی، در این بخش نگهداری می‌شود و استفاده استفاده از آنها را آسان و قابل دسترس می‌سازد. همچنین در برخی از کتابخانه‌ها، عنوانهای پیاپیهای گوناگون در کنار قفسه‌ها به نمایش گذاشته می‌شود تا بازیابی آسانتر صورت گیرد. کسانی که با آنها مصاحبه شد از این روشهای سازماندهی سازماندهی راضی بودند.

در منابع محدود موجود، شرایط فیزیکی تحت مراقبت قرار می‌گیرد. پیاپیهای آسیب دیده جهت تعمیر به صحافی فرستاده می‌شوند. به منظور پیشگیری پیاپیها از آسیب حشرات و گرما، از داروی حشره‌کش استفاده و در هوای تصفیه شده نگهداری می‌شود. متأسفانه به علت وضعیت نامساعد اقتصادی، از داروی حشره‌کش مرتب استفاده نمی‌شود و بعضی از دستگاههای تهویه مدتهاست خراب شده، بدون اینکه تعمیر یا تعویض شده باشند.

۳) بودجه

پس از رسیدگی به بودجه مختص تعدادی از کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه، روشن شد که تفکیک بودجه پیاپیها از از بودجه کتاب دشوار است. کوتاه سخن، بودجه کتاب و پیاپیها غالباً درهم ادغام شده بود. از پاسخهای داده شده، کاملاً روشن بود که کتابداران پیاپیها، به مبلغ اختصاص داده شده در شش سال گذشته توجه نکرده‌اند که کافی باشد. اگر کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه باید در حد قابل قبول باشند، باید بودجه‌ای قابل توجه به به آنها اختصاص داده شود. همچنین آنها معتقد بودند که بودجه اختصاصی جهت پیاپیها با بودجه کتابها نباید ادغام شده شده باشند.

۴) خدمات پستی ضعیف

در روند گردآوری پیاپیها با روش خریداری، اشتراکها در کارگزاران که درصدی برای خدمات خود دریافت می‌کنند، انجام می‌دهند، بیشتر وقتها، خدمات پستی تاخیر دارند و تعدادی از پیاپیها هنگام انتقال آسیب می‌بینند. برای حل این مشکلات، کارگزاران باید تشویق شوند تا به طور جدی کار کنند و بدهیهای معوقه‌شان باید پرداخت شود تا آنها را به طور موثر قادر به انجام کارشان سازد.

۵) تامین مالی

از پاسخها معلوم شد که کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه کاملاً از لحاظ مالی تامین مالی نیستند. این امر، بر روش خریداری تاثیر جدی داشته است و به روشهای اهدا و مبادله گردآوری بستگی دارد. وزارت آموزش و پرورش فدرال در همکاری با کمیسیون دانشگاههای نیجریه^[16] (NUC) باید به این مسئله توجه کند. در غیر این صورت، کتابخانه‌های دانشگاهی ارزش خود را از دست خواهند داد و به صورت تالارهای بزرگ مطالعه در خواهند آمد.

۶) اثرات بازارهای ارزبر پیاپیها

بازارهایی که اخیراً ارائه شد، صدمات جدی به کتابخانه‌ها- بخصوص در مورد گردآوری پیاپیها- داشته است. کتابخانه‌های دانشگاهی با بودجه اختصاص یافته ادغامی، نمی‌توانند ارز خارجی را با نرخهای بازارهای ارز خریداری کنند. در نتیجه، پیاپیها آنطور که باید به طور مرتب گردآوری نشده‌اند. متأسفانه، استفاده‌کنندگان کتابخانه‌های نیجریه پیاپیهای خارجی را به نشریات چاپ داخل ترجیح می‌دهند.

۷) مدیریت

از بازدیدها و مصاحبه‌های مختلف، معلوم شد که کارهای مدیریتی در کتابخانه‌ها را کتابداران دانشگاه هماهنگ می‌کنند. زیردست این کتابداران، روسای بخشها، کتابداران و کارمندان دفتری و اداری که در بخشهای مختلف کار

می‌کنند قرار دارند. بخشهای پیاپیها توسط کارمندان با تجربه که مستقیماً به کتابدار مسئول گزارش می‌دهند اداره می‌شود.

مشاهده شد که کمبود نیروی انسانی واجد شرایط، از کیفیت خدماتی که در بخشهای پیاپیها برخی از کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه ارائه می‌شد، می‌کاست. بهر حال تعدادی کتابخانه، کارمندان خود را تشویق به ثبت نام در امتحان تخصصی خارجی کردند و به آموزش حین خدمت برانگیختند.

یکی از استراتژیهای مورد استفاده در مدیریت پیاپیها تهیه خدمات نسخه‌برداری^[۱۷] با کمک هزینه‌های بالا در کتابخانه‌ها است. این خدمات، موجب کاهش بریدن صفحات و سرقت پیاپیها است.

۸) خدمت آگاهی‌رسانی جاری^[۱۸]

این خدمت سابقاً برای کارکنان به منظور روزآمد کردن دانش خویش با آخرین اکتشافات در حوزه‌های تخصصی‌شان از طریق عنوانهای پیاپیهای جدید دریافتی، در بولتن کتابخانه فراهم می‌شده است. از وقتی که خرد شدن اقتصاد آغاز شد، این خدمت قطع شده است چون کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه از لحاظ مالی نمی‌توانستند از عهده این کار برآیند، و مهمتر از آن، پیاپیهای خارجی را دیگر به طور مرتب مشترک نمی‌شوند.

اشاره‌ای به کیفیت خدمات کتابخانه

مشکلاتی که در این مطالعه مشخص شد، و در کیفیت خدمات کتابخانه در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه تاثیر می‌گذارد، به شرح زیر خلاصه شده‌اند:

الف) موجودی پیاپیهای فراهم شده باید در هریک از کتابخانه‌های دانشگاهی در دسترس مراجعان قرار داده شود.

این اطلاعات باید شامل عنوان موجودی با نظمهای مختلف، نمایه‌سازی^[۱۹] و چکیده‌نویسی^[۲۰] نشریات باشد و به مجله‌های خارجی و داخلی توجه و عنایت شود. جایی که پیاپیها نگهداری می‌شوند، فتوکپی صفحه عنوان باید در دسترس مراجعان باشد. اگر این کار انجام نشود، تاثیرش بر کیفیت کتابخانه این است که مراجعان از وجود آنها آگاه نخواهند شد.

ب) تا وقتی که مشکل ارز خارجی مانع گردآوری نشریات خارجی است، کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه باید در جمع‌آوری کلیه مجله‌های محلی، در تمام زمینه‌های آکادمیک کوشش کنند. این امر، تا اندازه‌ای به جبران نیازهای بعضی از مراجعان کمک خواهد کرد.

پ) اگر دولت نظامی فدرال به فراهم کردن ارز خارجی برای کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه توجه خاص نکند، کتابخانه‌ها فاقد پیاپیهای خارجی با کیفیت بالا خواهند بود و کیفیت پیاپیهای گردآوری شده برای استفاده، بر فرآورده‌های دانشگاه تاثیر خواهند داشت. ضمناً، مطالعات در تجزیه و تحلیل استنادها نشان داده است که دانشجویان نیجریه پیاپیهایی را که در آمریکا، بریتانیا و شوروی منتشر می‌شود، به پیاپیهای داخلی ترجیح می‌دهند.

ت) از این یافته‌ها، نومیدانه معلوم شد که در شش سال گذشته اکثر کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه قادر نبوده‌اند پیاپیهای خارجی را به طور مرتب دریافت دارند. پیامد این است که مراجعان کتابخانه دانشگاهی نیجریه دستیابی به اکتشافات جدید در تکنولوژی، علوم، علوم اجتماعی، هنرها و علوم انسانی را از دست داده‌اند. در نتیجه، بعضی از آنان روزآمد یا در جریان برخی از پیشرفتهای اخیر در زمینه مربوط به خود و دیگر زمینه‌ها نیستند.

نتیجه

از یافته‌ای این تحقیق، با توجه به مشکلاتی که در مطالعه مشخص شد، نتایج زیر بدست آمد:

یکم) پیاپیها از طریق سه روش اصلی - خریداری، مبادله و اهدا - گردآوری شده بودند. معلوم شد که از این روشها، روش خریداری موثرترین، قابل اعتمادترین و مستقلترین روش بود. به دلیل وضعیت نامناسب اقتصادی حاضر کشور، پیاپیها دیگر به طور مرتب گردآوری نمی‌شوند.

دوم) پبایندها بسیار خوب جهت استفاده‌کنندگان، روی قفسه‌ها، کاردکس، برگه‌های فهرست و نگهداری آخرین شماره گردآوری شده در قفسه نمایش به منظور آگاهی استفاده‌کنندگان از وجود نشریات به طور مناسب سازماندهی شده بودند. نگهداری، صحافی و خدمات نسخه‌برداری سازماندهی و مدیریت پبایندها را عملی می‌سازد. سوم) توانایی کارکنان برای ارائه خدمات کیفی کتابخانه کافی نیست. با کارمندان بخش پبایندها که مصاحبه شده‌اند، از انگیزه‌های داده شده رضایت ندارند.

چهارم) با نگرانی تمام، معلوم شد که معمولاً بودجه کتاب پبایندها با بودجه ادغام شده است. همچنین میزان بودجه سالیانه گردآوری و مدیریت پبایندها بسیار ناکافی تشخیص داده شد. پنجم) پس از آغاز بازارهای ارز، کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه قادر نبوده‌اند پبایندهای خارجی را به طور مرتب خریداری کنند؛ زیرا آنها نمی‌توانند با نرخ بانک مرکزی ارز خارجی بخرند. ششم) امکان ایجاد همکاری موثر و کارآمد، گردآوری و مدیریت پبایندها در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه هست- مشروط بر اینکه نظم مناسب برقرار شود و پبایندها منصفانه بین کتابخانه‌ها تقسیم شود تا از تکراری بودن آنها جلوگیری شود.

پیشنهادات

اهمیت این مطالعه فقط از جهت ارائه یافته‌ها نیست بلکه از نظر ارائه پیشنهاداتی است که شاید یافته‌های این مطالعه مطالعه را بیشتر بهبود بخشد. به همین دلیل توصیه‌های زیر برای کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه ارائه می‌شود:

۱) کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه باید خود را در گردآوری کلیه پبایندهای مربوط به زمینه‌های اصلی درگیر یا متعهد متعهد کنند. پبایندهای انتخاب شده برای گردآوری، باید به دقت از لحاظ کیفیت، ارزشهای نهانی سطح فهم و ادراک و مناسبیت با نیازهای گروه استفاده‌کننده مورد ارزیابی قرار گیرند.

۲) جای تاسف است گفته شود به دلیل فشارهای بودجه‌ای، تحدید ارز خارجی و آغاز دومین بازار ارز Tier و بازارهای ارز اخیر، کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه قادر نبوده‌اند پبایندهای خارجی را به مدت طولانی خریداری نمایند. توصیه می‌شود که دولت فدرال در همکاری با بانک مرکزی نیجریه باید به کتابخانه‌های دانشگاهی توجه خاصی کنند، تا دست کم کم بتوانند پبایندهای خارجی را که تازه منتشر شده است تهیه نمایند.

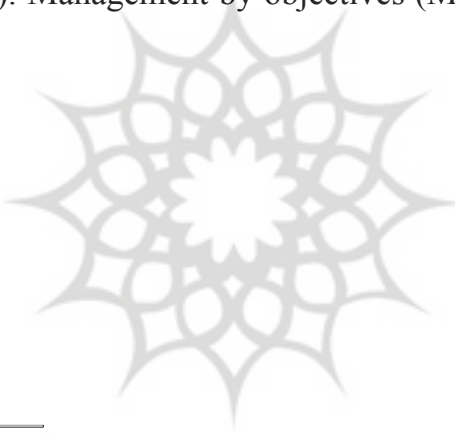
۳) کتابخانه‌ها و موسسات دانشگاهی نیجریه باید تعداد انتشارات خود را افزایش دهند تا اینکه بتوانند در مبادله پبایندها با دیگر کتابخانه‌ها و موسسات خود را متعهد نمایند. نیز گردآوری و مدیریت مشارکتی پبایندها تنها راه نجات است چرا که روشهای مختلف مفرهایی دارند.

۴) کتابخانه‌ها باید سوابق گردآوری را با روشهای مختلف نگهداری کنند، چون برای مقاصد ارزیابی مفید خواهند بود. این امر، شاید در تشخیص اینکه کدام روش جهت تهیه مدارک کتابخانه مفیدتر است، سودمند باشد، یا شاید در مطالعاتی نظیر این مطالعه، در ارزیابی مجموعه گردآوری شده از طریق هر کدام از این روشها لازم شود.

۵) کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه باید کاملاً تامین مالی شوند، تا بتوانند وسایلی را تهیه و نگهداری نمایند و خدمات فنی پبایندها را (شامل اشاعه اطلاعات گزینشی^[۲۱] و خدمات جاری آگاهی‌رسانی) ارائه نمایند، تا حداکثر استفاده از پبایندهای گردآوری شده را تامین کنند.

۶) کتابداران و استفاده‌کنندگان کتابخانه، باید توجهی شایسته به مدیریت پبایندها مبذول دارند. در کتابداران و کارکنان کارکنان رده پایین باید، نه تنها از نظر مالی، بلکه با شرکت در کنفرانسها، سمینارها، کلاسهای کارآموزی^[۲۲]، دوره‌های کوتاه مدت در داخل و خارج کشور ایجاد انگیزه کرد. این امر به بهبود روحیه انجام کار و به طور کلی ارائه خدمات کمک خواهد کرد.

- 1) Baker, R.(1980). Acquisition Methods. In: Serials Librarianship. London: MacMillan.
- 2) Fiske, M.(19681 . Book selection and censorship: the encounter. In: P. Wasserman and M.L.Bandy, eds., Reader in Library Administration. Washington D.c.
- 3) Nwogu, J.E. (1982). Sources and acquisition problems of serials in Nigerian academic libraries, With special reference to Alvan Ikoku College of Education Library, Owerri, Nigeria. Unpublished thesis at Loughborough University of Technology.
- 4) Ibrahim, J.L.(1984). Serials Librarianship in Nigerian universities. The Library Scientist 2(4), 81.
- 5) Edem, U.S.(1987). Serials acquisition and management in academic libraries in Calabar, Nigeria. Unpublished thesis at the University of Ibadan, Ibadan, Nigeria.
- 6) Lawani, S.M.(1974). An assessment of the holdings of tropical agricultural periodicals in Nigerian libraries. Nigerin Libraries 10(1),36-37.
- 7) Odenide, T.O.(1973). Treatment of serails in Nigerian an secondary schools. Nigerian Libraries 9(1), 43.
- 8) Akinwumi, K.(1987). SFEM: Its implication for libraries. Library Forum, Feb., 16.
- 9) Nzotta, B.C.(1980). Participative management in library services. Bendel Library Journal 3(1), June, 16.
- 10) Merchant, Maurice P. (1976). Participative Management in Academic Libraries. London.
- 11) Abimbola, S.O. (1979). Management by objectives (MBO):Is application to libraries. Nigerbiblios 4 (1), 29.

*[1] U.S.Edem." Serials Acquisition and Management in Nigerian Academic Libraries: Implication for quality Libray Services." Information Services & Use. Vol: 9, No.3. 1989.PP. 161-170.

[2] -Foreign exchange markets.

[3]) Second Tier Foreign Exchange Market (SFEM)

[4]) Foreign Exchange Markets (FEM)

[5]) Federal Military Government

[6]) Legal Deposit Law

[7] اعداد داخل گروه، نشان دهنده ارجاع به شماره اطلاعات کتابشناختی مراجع در پایان مقاله است.

[8]) International Standard Book Number

[9]) International Standard for Serials Number

[10])Output

[11]) Participative Management

[12]) Theory X

[13]) Theory Y

[14]) Hierarchical division of Labour

[15]) Pattem of Serials Organization

- [16]) Nigerian University Commission
- [17]) Photocopyng Services
- [18]) Current awareness service
- [19]) Indexing
- [20]) Abstracting
- [21]) Selective Dissemination of Infcmation
- [22]) Workshopd

پرو، شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی